

Aarhus byråds journalsager (J. Nr. 176-1868)

Originalt emne

Bygningsvæsen

Bygningsvæsen/Bygningsvæsen i Almindelighed

Byraadet

Byraadet/Valg, Fritagelse for at være Medlem

Havnen

Havnen/Havnen i Almindelighed

Jorder

Jorder/Salg og Afstaaelse af Grunde

Vandforsyning og Vandværk

Vandforsyning og Vandværk/Vandværk og Vandforsyningsanlæg

Indholdsfortegnelse

- 1) [Byrådsmødet den 19. november 1868](#)
- 2) [Byrådsmødet den 17. november 1870](#)
- 3) [Byrådsmødet den 4. maj 1871](#)
- 4) [Byrådsmødet den 9. november 1871](#)
- 5) [Byrådsmødet den 23. november 1871](#)
- 6) [Byrådsmødet den 4. april 1872](#)
- 7) [Byrådsmødet den 16. maj 1872](#)
- 8) [Byrådsmødet den 27. juni 1872](#)
- 9) [Byrådsmødet den 4. juli 1872](#)
- 10) [Byrådsmødet den 25. juli 1872](#)
- 11) [Byrådsmødet den 31. oktober 1872](#)

- 12) [Byrådsmødet den 17. april 1873](#)
- 13) [Byrådsmødet den 24. april 1873](#)
- 14) [Byrådsmødet den 5. maj 1873](#)

Uddrag fra byrådsmødet den 19. november 1868 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Da Bestyrelsen af Havnens Anliggender efter Loven om Kjøbstadscommunernes Styrelse fra 1. januar 1869 skulde gaae over til Byraadet, og dette saaledes vilde faae en afgjørende Stemme ved den senere Behandling af Spørgsmaalet om den søndre Havnemoles Forlængelse, havde Havnecommissionen fremsendt den herom vedtagne Indstilling, for at Communalbestyrelsen kunde blive bekendt med Sagen allerede paa dens nuværende Trin. Indstillingen oplyser, at den stedse tiltagende Trafik har gjort det vanskeligt i paakommende Tilfælde at undlade at benytte nogle Anlægspladser i Havnen, hvor Søgangen ved nordøstlig Vind er følelig, og at denne Ulempe har foranlediget Havnecommissionen til deels at conferere med den tidligere Canal- og Havneinspecteur og forskellige Skibsførere om Sagen, deels at drøfte denne i offentlige Møder af de herværende Skibsførere, hvorved der er opnaaet Enighed om et af Agent Herskind fremsat Forslag, der gaaer ud paa foreløbig i 1870 og 1871 at forlænge den søndre Mole 150 Alen i Retning Nordøst til Nord. Denne Plan, som tilsigter at fjerne den nævnte Ulempe paa en saadan Maade, at Arbejdet tillige bliver det første Skridt henimod en Udvidelse af Havnen ved Tilbygning af en Forhavn, vil efter at af Agent Herskind forrattet Overslag kunne udføres for 28,800 Rd., naar den nye Mole bygges paa samme Maade som de ældre (af sænkede Søsteen); efter tvende af Civilingenieur Obel forfattede Overslag vil Molen opført af Beton koste 33,000 Rd., naar man vil give den samme Bredde som de nuværende, eller 38,300 Rd., naar den skal være bred nok til at kunne benyttes til Anlægs- og Losseplads. Havnecommissionen havde ikke foretrukket nogen af Planerne, men begjærede sagen forelagt Ministeriets tekniske Consulent for, efter at have modtaget en Udtalelse fra ham, at kunne gjøre nærmere Indstilling.

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Foranlediget ved den daværende Havnecommissions Indstilling i 1868 om en Forlængelse, foreløbig paa 3 à 400 Fod, af Havnens søndre Mole i N. t. O. Retning, navnlig for at skaffe Ro i den nuværende Havn, havde Vandbygningsdirecteuren ladet udarbejde et Forslag til Havnens Udvidelse med en heel ny Ydrehavn, hvilket Forslag i Juni Maaned 1870 var tilstillet Byraadet fra Indenrigsministeriet og derefter havde været hos Havneudvalget til Erklæring.

Da Vandbygningsdirecteurens Plan til Ydrehavnen vilde medføre en Bekostning af over 200,000 Rdl. havde Havneudvalget taget under Overveielse, deels om der var Sandsynlighed for, at en forøget Trafik i en nær Fremtid vilde nødvendiggjøre en slig Udvidelse, deels om Havnens økonomiske Status gav Udsigt til at man kunde forrente og afbetale det Laan, som det vilde være nødvendigt at optage til et saadant Arbeides Udførelse. Udvalget var kommen til det Resultat, at det egentlig ikke er Plads, der mangler Havnen, navnlig ikke Vandbassin, men derimod den fornødne Beskyttelse mod de stærke nordlige og østlige Storme, der sætter Vandet i Havnen i et for de deri liggende Skibe (navnlig langs Dampskibsbroen) farligt Oprør. Paa den anden Side har Udvalget Formeent, at Havnen ikke efter sine nuværende Indtægter vilde have Raad til at indlade sig paa et Project, som Vandbygningsdirecteurens, end ikke paa Udførelsen af en saa store Deel deraf, som det vilde være nødvendigt at udføre for at skaffe Ro i Havnen.

Da imidlertid en Forlængelse af den søndre Mole af 3 à 400 fod i Retning af Nord til Øst vilde yde Havnen den fornødne Beskyttelse med den tilbyggede Forlængelse ved en eventuel Udvidelse af Havnen vilde være lagt saa langt indad, at der ved Indseilingen kun vilde findes 18 Fod Vand, medens det fandtes ønskeligt at have et Løb ind i den eventuelle Ydrehavn af 20 Fods Dybde, anmodede Udvalget Byraadet om gennem Indenrigsministeriet at indhente Vandbygningsdirecteurens Erklæring om, hvorvidt han antog, at der vilde være Noget til Hinder for at basere Havnens Udvidelse paa Forudsætning af en Udmudring fra 18 til 20 Fod udenfor det ny Indseilingsløb, hvor Bunden bestaar af Leer med et tyndt Lag Sand over. Havneudvalgets Indstilling vedtoges.

Under Forhandlingen af denne Sag henlede Frich Opmærksomheden paa, at der uden at Havnen behøvede at udvides, vilde kunne skaffes Losseplads ved langs Havnens søndre Mole at opføre en Granitmuur saa langt ude (ind mod Havnen), at Molen vilde faa en Bredde af mellem 40 til 50 Fod; Rummet mellem Molen og Muren skulde da opfyldes med Mudder fra Havnen, og da Arbeidet kunde udføres lidt efter lidt, alt som Havnens Midler formeentes at kunne tilstrække, antoges det ikke, at et saadant Arbeide vilde blive Havnen dyrt.

Frich anmodedes om at fremkomme med en nærmere detailleret Plan.

Uddrag fra byrådsmødet den 4. maj 1871 - side 4

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Havneudvalget erholdt Bemyndigelse til at anmode Vandbygningsdirecteur, Etatsraad Carlsen om at komme til Aaaus for her at conferere med Udvalget angaaende en projekteret Forlængelse af den søndre Havnemole, hvorom Vandbygningsdirecteuren under 4de Marts havde afgivet følgende Erklæring til Indenrigsministeriet:

"Ved at tilstille mig en af flere Bilag ledsaget Skrivelse fra Aaaus Byraad angaaende det under mit Tilsyn udarbejdede Forslag til Udvidelse af Byens Havn har det høje Ministerium under 17de December f. A. forlangt min Erklæring herover. Efter at jeg med Hensyn hertil har givet Ingenieur Otterstrøm, der har udarbejdet Forslaget, Leilighed til den her medfølgende Udtalelse, skal jeg under Henviisning til denne tillade mig de følgende Yttringer.

Det, som for Tiden paatænkte ved Aaaus Havn, er en Forlængelse af den søndre Mole, saaledes at der tilveiebringes større Ro i Bassinet. Byraadets Havneudvalg udtalte imidlertid ved den Conference, jeg i 1869 havde med samme, at efter dets Formening vilde det i en nær Fremtid tillige være nødvendigt, at Havnen udvidedes. Molens Forlængelse burde derfor skee saaledes, at den ikke alene ikke var til Hinder for, men kunde passe ind i de til Udvidelsen fornødne Foranstaltninger. Forinden Beslutning blev tagen angaaende det nu paatænkte Arbeide, maatte altsaa tages under Overveielse, hvorledes Udvidelsen hensigtsmæssigt vilde kunne udføres. Det er som Resultat af en saadan Overveielse at den

af mig under 19de Mai f. A. forelagte Plan er fremkommen, og uden at det var Mening, at Planen strax burde udføres i sin Helhed. De indledende Bemærkninger i Aarhus Havneudvalgs nu foreliggende Skrivelse foranledige mig til at henlede Opmærksomheden herpaa.

Ifølge den udarbejdede Plan, og naar det angivne fjernere Formaål skal haves for Øie, udkræves der en Forlængelse af den nuværende søndre Havnemole af omtrent 800 Fod. Forlængelsen gives en saadan Retning, at den baade dækker den gamle Munding og naaer ud over 20 Fods Dybdelinie. Omkostningerne ved dette Arbejde ville efter Ingenieur Otterstrøms Overslag, hele Udgiften ved Anskaffelsen af Redskaber og Apparater til den foreslaaede nye Byggemaade medregnet, beløbe sig til 121,200 Rd., og de ere af Havneudvalget anslaaede til over 130,000 Rd. Udvalget anseer det for betænkeligt for Havnen at indlade sig paa en saa betydelig Udgift og har derfor undersøgt, hvorvidt det nærmere Øiemed ikke kan opnaaes ved en ringere Bekostning. Her har den Udvei først frembudt sig at vise Forlængelsen mere indefter mod Land, og det er den, Udvalgets Fleertal er tilbøielig til at vælge.

Men denne Forandring medfører blandt Andet, at Molens Hoved, og altsaa tillige den fremtidige Havnemunding, kommer ind på en ringere Vanddybde. Saafremt den projecterede Dybde af 20 Fod i Indløbet skal fastholdes, maa der altsaa foretages en Uddybning udenfor Havnehovederne.

Den Fremgangsmaade ved Mudring at tilveiebringe en tilstrækkelig dyb Rende ind til en Havn, kan ikke i det Hele taget ansees som forkastelig, og den maa anvendes paa mange Steder, hvor den attraaede Dybde ellers ikke kunde opnaaes. Men saadanne ved Kunst uddybede, ubenyttede Løb ere altid mere eller mindre mindre udsatte for Tilsætning, og saavel den første Uddybning som senere Vedligeholdelse ere mere bekostelige end lignende Arbejder indenfor en Havnemunding. Man benytter derfor ikke gjerne dette Middel, naar det kan indgaaes. Dernæst vil en Forandring af Planen i denne Retning, som allerede bemærket i min tidligere Skrivelse, medføre, at Havnemundingen kommer til at ligge Landgrunden nærmere. Om dette just ikke vil have til Følge, at Mundingens Anduvning bliver forbunden med Fare, saa vil den dog blive mindre beqvem. Fremdeles vil, som ligeledes anført, det nye Bassins Fladeindhold, under Forudsætning af den samme Udstrækning af de omgivende Værker, blive formindsket, hvad der ogsaa er et Tab, om det end ikke for det Første vil blive af Betydning. Jeg kan derfor ikke anbefale Fleertallets

Forslag, om jeg end ikke ubetinget udtaler mig derimod. Aarhus har i sin Beliggenhed umiddelbart ved den dybe, temmelig iisfri Bugt en Fordeel, som, naar hensees til de øvrige gunstige Betingelser for Byens Udvikling, fortjener at benyttes i sit hele Omfang.

I Overeensstemmelse med det her Anførte finder jeg mig mere tiltalt af det af et Mindretal i Havneudvalget fremsatte Forslag, at bygge de første 400 Fod af Forlængelsen efter den forfattede Plan og dertil at føie et Værk af lettere Bygningsmaade, viist indefter, saaledes at den forlangte Dækning for den nuværende Havnemunding bliver opnaaet. Det tilføiede, lettere Værk skulde da være midlertidigt og bestemt til at borttages, naar Havneudvidelsen bringes til Udførelse. Omkostningerne ved dette Arbeide vilde dog endnu blive temmelig høiere - Ingenieur Otterstrøm anslaaer dem til 76,000 Rd. - men kun den mindre Deel af Arbeidet, nemlig til en Overslagssum af 10,500 Rd., vil gaae tabt i Tilfælde af Havnens Udvidelse. - Saafermt det i Modsætning hertil antydede Alternativ vælges, at opføre en lettere Mole af 600 Fods Længde, uafhængig af den forfattede Plan, vilde Udgiften vel blive betydelig mindre - efter Otterstrøms Beregning 42,000 Rd. - men derimod vilde i saa Fald det hele Værk maatte borttrydtes, naar Udvidelsesplanen i sin Tid skulde gennemføres.

De mig med Ministeriets ovennævnte Skrivelse tilstillede Akter følge hermed tilbage."

Den medfølgende Skrivelse fra Ingenieur Otterstrøm af 9de Februar er saalydende:

"Ved at tilstille mig den hermed tilbagefølgende Skrivelse fra Aarhus Havneudvalg har Hr. Etatsraaden anmodet mig om at udtale mig om de i ovennævnte Skrivelse gjorte Yttringer, samt de i denne fremsatte Forslag. I Anledning heraf skal jeg tillade mig følgende Bemærkninger:

Med Hensyn til den af mig forfattede Plan hedder det i Havneudvalgets Skrivelse, at den anførte Overslagssum 213,000 Rd., for Opførelsen af en ny nordre Mole og Forlængelsen af den søndre i Overeensstemmelse med de medfølgende Tegninger, erkjendes for at være for lavt anslaaet. I mit Overslag eller i den Tegningerne vedføjede Beskrivelse findes imidlertid intet saadant antydet, og skjøndt jeg maa indrømme, at Overslaget, naar Arbeidets Udførelse foreligger, bør underkastes en nærmere Revision, kan jeg dog ikke ansee det for givet, at denne vil føre til en Forøgelse af Overslagssummen. Heller ikke er det ved mit Forslag anseet for nødvendigt at bygge den nordre Mole samtidigt med Forlængelsen af den søndre, da det, som det for Tiden kommer an paa, at skaffe Ro i det nuværende Bassin og navnlig ved Dampskibenes Anlægsplads, fuldstændigt opnaaes ved den foreslaaede Forlængelse af den søndre Mole. Ogsaa erkjendes dette i

Havneudvalgets Skrivelse; men idet der anføres, at dette Arbeide alene vil medføre en Udgift af over 130,000 Rd., maa jeg dog bemærke, at heller ikke denne Sum er motiveret ved mit Overslag. I dette er nemlig, ifølge Post I., den østlige Mole anslaaet til 97,110 Rd. 16 Sk.; naar hertil lægges den paa dette Arbeide faldende Deel af tilfældige Udgifter, c. 7089 Rd. 80 Sk., og den hele til Maskiner og deslige anslaaede Sum, der, naar man ei tager Hensyn til den Værdi, disse endnu ville have efter Arbeidets Fuldendelse, vil beløbe sig til 17,000 Rd., bliver den samlede Sum 121,200 Rd.

I Skrivelsen anføres dernæst, at den nødvendige Dækning vil kunne skaffes tilveie ved en kortere Forlængelse af den søndre Mole, naar denne nemlig gives Retningen N. til Ø., saaledes som det af den tidligere Havnecommission var foreslaaet. Selv om den Formindskelse i Areal, som en eventuel ny ydre Havn derved vilde lide, uden Skade kunde taales, og selv om Indseilingen til Havnen ved en Forlængelse i denne Retning paa 600 Fod ikke vil være forbunden med Fare, skjøndt den utvivlsomt derved vil blive meget besværliggjort, maa man for den eventuelle ny Yderhavn opgive den Fordeel, at kunne anbringe Munden paa 20 Fods Vanddybde. Havneudvalget har selv været opmærksom paa denne sidste Omstændighed og troet at burde henstille til Vandbygningsdirecteurs Afgjørelse, hvorvidt det kunde tillades at basere et Project til en fremtidig Udvidelse af Havnen paa et ved Kunst i og udenfor Munden frembragt Løb paa 20 Fods Dybde. En saadan Uddybning tør vel ikke ubetinget forkastes; men hvor ikke Forholdene med Nødvendighed kræve det, vil det være urigtigt at foretrække denne, fremfor at lægge Munden paa det Sted, hvor den fornødne Dybde allerede af Naturen findes, og hvor den efter al Sandsynlighed vil vedligeholde sig.

Det er fremdeles Havneudvalgets Hensigt foreløbig kun at bygge en Strækning paa 300 Fods Længde og senere at forlænge denne med andre 300 Fod. Men foruden den Omstændighed, at der herved blive at bygge et midlertidigt Hoved, maa det dog bemærkes, at der ved en Forlængelse paa kun 300 Fod ikke opnaaes fuldstændig Dækning, saa at det sikkert vil være nødvendigt allerede strax at bygge en længere Strækning. Af Skrivelsen fremgaar det dernæst, at Havneudvalget bestemt fastholder sin Plan, at bygge Forlængelsen i Retning af N. til Ø; thi dersom det ikke ansees for rigtigt at basere Projectet til en Udvidelse af Havnen paa en Uddybning udenfor Munden, er det Udvalgets Mening, at man bør opgive den Plan at bygge den til Dækningen nødvendige Skjærm saaledes, at den kan indgaae som en Deel af de Værker, der udkræves til en Udvidelse af Bassinet, og dets Forslag gaaer i saa Fald ud paa at bygge Forlængelsen

saa let og saa billigt som muligt, for med den mindste øieblikkelige Bekostning at skaffe den fornødne Dækning tilveie.

Et Mindretal af Uvalgets Medlemmer, d'Hrr. Seidelin og Bech, have anbefalet at bygge de første 400 Fod i Overeenstemmelse med det af mig fremsatte Forslag og dertil at føie et midlertidigt lettere Værk, hvis Hoved faldt paa det Sted, hvor Hovedet før en Forlængelse paa 600 Fod i Retning af N. til Ø. vilde komme til at ligge. Dette Forslag har Havneudvalgets Fleertal imidlertid ikke troet at kunne tiltræde, baade fordi et saadant Forslag vilde medføre langt større Omkostninger end for Tiden fornødent, og fordi det vil medføre Bekostninger, som i sin Tid, naar Yderhavnen skal bygges, ville være spildte. Denne sidste Grund kan imidlertid med langt større Føie anføres imod Udvalgets Plan at bygge en 600 Fod lang Mole af en saa let Construction og i en saadan Retning, at den ei kan indgaae i de til Yderhavnen fornødne Værker, og saaledes i sin Tid fuldstændigt maa borttrydtes. Ved at følge Mindretallets Forslag opnaaer man dog, at Spørgsmaalet om Mundingens Beliggenhed fremdeles holdes aabent, hvorfor det synes at fortjene nærmere Overvejelse, saameget mere som den midlertidige Tilbygning, det udfordres for at skaffe Dækning, ikke behøver at være mere end 145 Fod lang.

Naar en saadan midlertidig Mole bygges som en Steendæmning, hvis indvendige Side over Vandlinien sættes med et Anlæg af 1 : 1/2 og under Vandlinien begrændses af 12"/12" Indfatningspæle, der ere forsynede med Pladebeslag og have en indbyrdes Afstand af 12", medens den udvendige Side har en Skraaning, som over Vandet gives et Anlæg af 1 : 2, under Vandet 1 : 1 1/2 med 10"/10" Støttepæle i Vandgangen, vil den med en Høide af 6 Fod over daglig Vandstand, en 9 Fod bred Krone og den fornødne Forankring kunne bygges for 70 Rd. pr. løb. Fod. Ifølge mit Overslag vil der til Udførelsen af de første 400 Fod af den søndre Moles Forlængelse medgaae 65,500 Rd. idet der til Maskiner og deslige regnes den hele til Anskaffelsen fornødne Sum, 17,000 Rd. En 145 Fod lang Tilbygning vil koste c. 10,500 Rd., og Omkostningerne ved Udførelsen af Mindretallets modificerede Forslag ville altsaa beløbe sig til 76,000 Rd., medens Fleertallets Plan, at bygge en 600 Fod lang Mole, under Forudsætning af, at den ovenfor antydede Construction anvendes, vil medføre en Udgift af 42,000 Rd. Medens i første Tilfælde ved en eventuel Udvidelse af Havnen kun de 10,500 Rd. gaae tabt, tabes i det andet Tilfælde det firedobbelte Beløb, og Omkostningerne ved Bortrydningen blive desuden i dette fire Gange saa store, som i det første.

Resultatet af denne Betragtning bliver, at man ved strax at anvende de 34,000 Rb. mere en absolut nødvendigt for at skaffe Dækningen tilveie opnaaer en 400 Fod lang Strækning af den eventuelle Yderhavns østlige Begrænsning, foruden den Omstændighed, at man vil være i Besiddelse af alle til Værkets Fortsættelse nødvendige Maskiner og Redskaber. Viser det sig derfor umuligt strax at udføre hele den af mig projecterede Forlængelse af den søndre Mole, synes det af Mindretallet antydede Forslag ubetinget at burde foretrækkes for den af Fleertallet i Retning af N. til Ø. Foreslaaede 600 Fod lange Mole".

Uddrag fra byrådsmødet den 9. november 1871 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Fra Havneudvalget var modtaget et Forslag om Udførelsen af nogle Arbeider til Havnens Beskyttelse og eventuelle Udvidelse. Udvalgets Majoritet, med hvilken Ingenieur Otterstrøm var enig, havde navnlig udtalt sig for, at der ved en Forlængelse af søndre Mole søges Beskyttelse for Havnen, og at denne Forlængelse burde gaae forud for ethvert Arbeide til at skaffe forøget Anlægsplads. Udvalgets Minoritet (Frich) havde derimod henholdt sig til sit i en Skrivelse af 26de April d. A. fremsatte Forslag, der gik ud paa, at der udenfor Slyngværket ved den søndre Arm opføres et Betonbolværk i en lige Linie - omtrent fra det Sted, hvor Havnesporet ender og omtrent til det meest fremspringende Punkt af denne Arms Yderende - og at Mellemrummet mellem den nuværende Steensætning og den nye Betonmur opfyldes, ved hvilket Bolværk Skibe formeentlig vilde komme til at ligge i Ro selv for en Storm af N. N. O., ligesom der ved samme vilde vindes betydelig Losseplads. Minoriteten udtalte sig bestemt imod, at yderligere Arbeider foretoges, forinden der var lagt en fuldstændig Plan til en fremtidig Udvidelse af Havnen baade med Hensyn til Omfanget af denne Udvidelse, Bygningsmaaden og den Orden, hvori Bygningen skulde foretages. Byraadet tilendebragte første Behandling af Sagen og vedtog at lade den overgaae til anden Behandling. (Se Mødet den 23de Novbr.)

Uddrag fra byrådsmødet den 23. november 1871 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Under behandling af Havneudvalgets forslag med hensyn til Vandbygnings-direktørens erklæring om Havnens beskyttelse og eventuelle udvidelse foretoges.

Erklæringer fra Overlodsens, Kommandør Købke, og fra byens Skibsfører fremlagdes.

Byraadet besluttede, at forlængelsen af den søndre Mole bør gaae forud for ethvert arbejde til at skaffe forøget anlægsplads, samt fastholde den tanke at skaffe beskyttelse for Havnen ved en forlængelse af søndre Mole.

Havneudvalget opfordres til at forelægge Byraadet de fornødne planer et, til udførelsen af det vedtagne.

Kraiberg forlangte tilført protocollen, at han ikke havde deeltaget i denne afstemning.

Uddrag fra byrådsmødet den 4. april 1872 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Fra Havneudvalget var modtaget en Indstilling om at maatte tillade Vandbygningsdirektøren eller en af hans Medhjælpere for at forhandle med Udvalget om, hvorvidt et af Tømmermester Steinbrenner indgivet Projekt til Bygning af Moler og Bolværker af Beton burde følges.

Byraadet tiltraadte Udvalgets Indstilling, dog saaledes, at Havneudvalget bemyndigedes til, hvis Vandbygningsdirektøren efter Opfordring ikke selv maatte komme tilstede inden en kortere Tid, at føie Foranstaltning til, at Prøven af Hr. Steinbrenners Plan afholdes i Kjøbenhavn.

Uddrag fra byrådsmødet den 16. maj 1872 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

I Anledning af en fra Havneudvalget modtagen Meddelelse om nogle af Vandbygningsdirectøren under 4de d. M. fremsatte Bemærkninger til Tømmermester

Steinbrenner's Project til Bygningen af Forlængelsen af den søndre Mole m. v. besluttede man at opfordre Udvalget til at søge Spørgsmaalet om Bygningsmaaden af de omhandlede Havnearbejder fremmet bedst muligt og at anmode Vandbygningsdirecteuren om, hvis han selv ikke snart kan komme her tilstede, at sende Ingenieur Otterstrøm i sit Sted. (Se Mødet den 27de Juni.)

Uddrag fra byrådsmødet den 27. juni 1872 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Fra Havneudvalget var modtaget følgende Skrivelse, indeholdende Forslag til Bygningen af Forlængelsen af Havnens søndre Mole:

"Efter at Byraadet i dets Møde den 29de Novbr. f. A. havde vedtaget at fastholde : "ved en Forlængelse af Havnens søndre Mole at skaffe Beskyttelse for Havnen", samt: "at Forlængelsen af den søndre Mole bør gaae forud for ethvert Arbeide til at skaffe forøget Anlægsplads", og derhos havde opfordret Udvalget til at forelægge Samme de fornødne Planer, Overslag m. v. til Udførelsen af det Vedtagne, har Udvalget overveiet, ved hvilken Bygningsmaade og i hvilken Udstrækning denne Tilbygning hensigtsmæssigt lod sig udføre uden at paadrage Havnekassen større Udgifter, end det efter den forhaandenværende Kassebeholdning og de sandsynlige Overskud i den nærmeste Fremtid maatte ansees for tilraadeligt.

Under denne Overveielse har ogsaa været indbefattet et af Jernstøber Frich forinden hans Afgang fra Havneudvalget stillet Forslag om, at Forlængelsen af den søndre Mole for den faste Deels Vedkommende strax skulde bygges i en saadan Bredde, at den kunde afgive fornøden Plads til Losning og Ladning og til Nedlægning af et Jernbanespor, og at samtidigt den mellemliggende Deel af den søndre Mole langs med det nuværende Afviserværk ligeledes skulde omdannes til Anlægsbolværk og forsynes med Jernbanespor.

Udvalget har til den Ende ladet Havneingenieuren udarbejde forskellige paa de forhaandenværende Overslag grundede Sammenstillinger over Bekostningerne ved at bygge Bolværket udfor Afviserværket og selve Forlængelsen - med en Kronebredde af 7, 13 og 30 Fod - enten af Tømmer eller Beton, og under Forudsætning af, at Knækket i den

søndre Mole optoges og flyttedes, eller uden saadan Forandring.

Forinden Overveielserne i saa Henseende vare tilendebragte, anmeldte Tømmermester Steinbrenner, som Byraadet bekjendt, at han ønskede at overtage Opførelsen saavel at Molens Forlængelse som af nye Anlægspladser efter en ny af ham opfundet Construction, hvorpaa han fornylig har faaet Patent. Sagen gik til Vandbygningsdirecteurs Erklæring, og denne, der ikke var gunstig, blev afgivet under 4de Mai d. A. I det med Ingenieur Otterstrøm den 8de ds. afholdte Møde har han taget sit Tilbud tilbage, efter at have erfaret, at Udvalget ikke vilde anbefale dets Udførelse til Byraadet.

Udvalget er dernæst blevet enigt med Ingenieur Otterstrøm, med hvem man paa Vandbygningsdirecteurs Vegne har forhandlet, om at Forlængelsen af Molens faste Deel burde bygges af Betonblokke med Overbygning og Bagfyldning af Granit, for at tilveiebringe den størst mulige Varighed og Styrke mod Søens og navnlig Isens Angreb, og man har anseet det for mindre hensigtsmæssigt at anlægge denne med en saa stor Kronebredde, som fornødent til Anlægs og Losseplads samt til Anbringelse af Jernbanespor, fordi netop denne bygningsmaade gjør det muligt til enhver Tid uden væsenlig forholdsvis Meerudgift at forøge Kronebredden, og fordi Udvalget maa ansee det for rettest at udføre selve Forlængelsen billigt, for desto snarere at kunne iværksætte Bolværksbygningen udfor Afviserværket, der maa betragtes som den nærmest forstaaende Nybygning i Ydrehavnen. Man har derfor - saaledes som vedlagte Udskrift af Havneudvalgets Protocol udviser vedtaget at indstille til Byraadet, at man foreløbig bliver staaende ved at bygge Forlængelsen af den søndre Mole efter Ingenieur Otterstrøms Forslag af April 1870 og 9de Febr. 1871, i 400 Fods Længde fra det nuværende søndre Molehoved i nordøstlig Retning, hvilke Arbejder antoges at ville koste c. 67,000 Rd. Dernæst har man formeent det rigtigst ikke for Tiden at tage Bestemmelse om yderligere Anlægsplads ved den søndre Mole, for at kunne samle Erfaring om, hvorvidt det, efter at Beskyttelsen var tilveiebragt, maatte for Seiladsen være hensigtsmæssigt at borttage det nuværende Knæk ved Indløbet til Havnen, eller i sin Tid at lade det nye Bolværk slutte sig til dette.

Ved en saadan Arbejdsplan anseer Udvalget det for muligt at kunne undgaae Stiftelsen af et nyt fast Laan for Forlængelsens Skyld, idet den forhaandenværende Kassebeholdning, der ved Aarets Slutning kan regnes til c. 40,000 Rd., i Forening med de aarlige Overskud, indtil Arbejdet kan ventes fuldført i Løbet af 2-3 aar, der mindst ville kunne anslaaes til

10,000 Rd., ville kunne dække Størstedelen af den ovennævnte Anlægssum, og Optagelsen af et fast Laan vilde derved formeentlig kunne udsættes, indtil Beslutning kan tages om Underlægsbolværket udfor Afviserværket, til hvilken Tid man ogsaa vil kunne have bedre Oversigt end nu over de ganske vist ikke ubetydelige Bekostninger, som forelaa med Hensyn til Fornylelsen af Havnens Træindfatninger, og da navnlig af Dampskibsbroen.

Endnu skulle vi kun tilføie, at Ingenieur Otterstrøm erklærede sig enig i de tagne Beslutninger, samt at han, paa given Foranledning, tilraadede os at udbyde Arbeidet i samlet Entreprise om muligt saa betids, at Støbningen af Betonblokkene kunde paabegyndes endnu i indeværende Aars Efteraar.

Vi skulle derfor andrage paa, at Byraadet vil indgaae til Indenrigsministeriet med Indstilling om, at Havnens søndre Mole forlænges efter det fremsatte Forslag, og at Arbeidet paabegyndes snarest muligt med de forhaandenværende Pengemidler, saa at Beslutning om Optagelsen af et nyt fast Laan for Havnens Regning udsættes til et senere Tidspunkt."

Man vedtog at henlægge Dagen i Skabet i 8 Dage. (Se Mødet den 4de Juli.)

Uddrag fra byrådsmødet den 4. juli 1872 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Byraadet vedtog eenstemmig at slutte sig til Havneudvalgets Indstilling om Bygningen af forlængelsen af Havnens søndre Mole. (Se Mødet den 25de Juli.)

Uddrag fra byrådsmødet den 25. juli 1872 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Man underskrev en SComkrivelse til Indenrigsministeriet om Approbation paa Udførelsen af Arbeidet ved en Forlængelse af Havnens søndre Mole. (Se Mødet den 31te October.)

Uddrag fra byrådsmødet den 31. oktober 1872 - side 1

[Til første side](#)

(J. Nr. 176-1868)

Fra Indenrigsministeriet var gennem Amtet modtaget følgende Skrivelse, dateret 22de October, indeholdende Approbation paa Forlængelsen af Havnens søndre Mole:

"Efter at have indhentet en Erklæring fra Vandbygningsdirecteuren i Anledning af det med Hr. Amtmandens behagelige Skrivelse af 30te Juli d. A. hertil indkomne Andragende fra Aarhus Byraad, skulde man til behagelig Efterretning og videre fornøden Bekjendtgjørelse tjenstlig melde, at Ministeriet Intet har at erindre imod, at Byraadet, for at tilveiebringe Dækning for Dampskibsbroen i Aarhus Havn, lader foretage en Forlængelse af den søndre Mole overenstemmende med den indsendte Plan, saaledes at der fra det nuværende Molehoved i Retning fra Nord til Øst opføres en 400 Fod lang Mole af Beton og Granit og fra denne i nord-nordvestlig Retning udbygges en 150 Fod lang midlertidig Dækningsarm af Tømmer og Steen. Ministeriet samtykker derhos i, at det ommeldte Arbeide i indeværende Aar udbydes i samlet Entreprise, og at der til Bestridelse af de med Arbeidet forbundne Udgifter, der ere anslaaede til ialt 67,000 Rd., foreløbig anvendes de for Havnekassen opsparede Pengemidler.

De indsendte Bilage følge hermed tilbage."

Man vedtog at anmode Havneudvalget om at træffe de videre fornødne Foranstaltninger.

Uddrag fra byrådsmødet den 17. april 1873 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Fra Havneudvalget var modtaget en Meddelelse om, at de i Byraadets Møde den 31te Oktober 1872 ommeldte Arbejder, nemlig Udførelsen af Forlængelsen af Havnens søndre Mole m. v. , have været udbudte i samlet Enterprise, og at følgende Tilbud vare indkomne til Udvalget:

1) fra Arkitekt P. Hansen i Randers:

a. for den 400 Fod lange Mole, bygget under Vandet af paa Land støbte Betonblokke, ialt

68.900 Rd.

b. for en 140 Fod lang Dækningsarm ... 22.200 Rd.

2) fra Arkitekt C. Lange i Aarhus:

a. for den 400 Fod lange Mole 103.000 Rd.

b. for samme, bygget under Vandet af en paa Stedet, i en indrammet og tørlagt Byggegrube, opført Betonmur112.500 Rd.

c. for samme, bygget under Vandet af en paa Stedet, i en tørlagt Byggegrube, opført Granitmur, formuret i Cement.....115.500 Rd.

d. for Dækningsarmen24.000 Rd.

3) fra Arkitekt Steinbrenner i Aarhus:

a. for den 400 Fod lange Mole 89.000 Rd.

b. for samme, bygget under Vandet af en paa Stedet, i en indrammet og tørlagt Byggegrube, opført Betonmur..... 103.000 Rd.

c. for samme, bygget under Vandet, af en paa Stedet, i en tørlagt Byggegrube, opført Granitmur, formuret i Cement 106.000 Rd.

d. for Dækningsarmen 25.000 Rd.

4) fra Ingeniør J. Andersen i Kjøbenhavn:

a. for den 400 Fod lange Mole 90.000 Rd.

b. for samme, bygget efter en medfølgende Tegning og Beskrivelse 77.600 Rd.

d. for Dækningsarmen24.000 Rd.

Havneudvalget forment, at der af de saaledes indkomne Tilbud kun kunde være Tale om at vælge Arkitekt Hansen's, der var det billigste, skjønt ogsaa dette overskred de i Ingeniør Otterstrøm's Kalkuler anførte Beløb, der for den 400 Fod lange Mole udgjorde 55.800 Rd. og for den 140 Fod lang Dækningsarm af Tømmer og Sten 11.200 Rd., hvilke Overskridelser Udvalget dog forment væsenlig hidrørte fra, at Priserne paa Materialier og Arbejdsløn vare stegne, siden Overslagene affattedes i 1870.

Under Forudsætning af, at en af Arkitekt Hansen antydet Forandring i § 16 i Betingelserne og I 1 i Specifikationerne ikke vilde forhindre en Overenskomst med ham, havde Udvalget

indstillet til Byraadet, at samme vilde approbere Arkitekt Hansens Tilbud paa Udførelsen af den 400 Fod lange Mole for 68.900 Rd.

Efter Begjæring af 5 Medlemmer blev Sagen udsat til et senere Møde. (Se Mødet den 24de April.)

Uddrag fra byrådsmødet den 24. april 1873 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Efter at Byraadet havde forhandler Havneudvalgets, i Mødet den 17de April omhandlede Indstilling om Forlængelse af Havnens søndre Mole, vedtog det at anmode Havneudvalget om inden Udbudsfristens Udløb at indhente en Udtalelse fra Vandbygningsdirektøren, om det ikke efter Omstændighederne måtte være rigtigst, istedet for at udføre Moleforlængelsen efter en oprindelig Plan, at bygge den af Granit, formuret i Cementmørtel i en tørlagt Byggegrube. Med Hensyn til de af Arkitekt Hansen antydede Forandringer i Betingelserne og Specifikationerne for Arbejdets Udførelse vedtog man ikke at tage Bestemmelse herom, forinden Vandbygningsdirektørens Erklæring er modtaget. (Se Mødet den 5te Maj.)

Uddrag fra byrådsmødet den 5. maj 1873 - side 1

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 176-1868)

Fra Brandbygningsdirektøren, Etatsraad Carlsen, var under 4de Maj modtaget en Erklæring i Anledning af Havneudvalgets Indstilling om Antagelse af Arkitekt Hansens Tilbud om Udførelse af Arbejdet ved Forlængelsen af Havnens søndre Mole, saalydende:

"Kjøbenhavn, den 4de maj 1873.

Ved at tilstille mig forskellige Akter, vedkommende Udførelsen af den vedtagne Forlængelse af Aarhus Havns søndre Mole, har Havneudvalget under 25de f. M. anmodet mig om en Udtalelse med Hensyn til det under forhandlingerne om denne Sag rejste Spørgsmaal, istedetfor at udføre Moleforlængelsen efter den oprindelige Plan, ikke maatte

være rigtigere at bygge den af Granit, formuret med Sementmørtel i en tørlagt Byggegrube. Foranlediget herved og idet jeg vedlægger en af Ingeniør Otterstrøm afgiven Erklæring, hvortil jeg iøvrigt kan henholde mig, skal jeg ikke undlade at bemærke, at Granit ganske vist er varigere end Beton, men at det sidstnævnte Materiale, vel behandlet, maa anses som tilstrækkeligt varigt til at anvendes paa den Maade, som det i den oprindelige Plan er angivet. Større Værd vilde det have, at Muren blev opført indenfor Fangdæmningen; thi derved vilde en god Udførelse lettere kunne sikres; men nødvendigt er det ikke, og det vilde forøge Udgifterne ikke ubetydeligt. Endnu skal jeg anføre, at det ikke er mig ganske klart, hvorvidt Arkitekt Hansen, saafremt Muren opføres helt af Granit, forøvrigt ganske vil følge Planen, eller om han i Forbindelse med denne Ændring ogsaa har tænkt sig andre, og da hvilke. I sidste Tilfælde, som har megen Sandsynlighed for sig, maatte man altsaa kjende disse Ændringer, før man kunde bedømme det alternative Tilbud.

Naar det ærede Udvalg først nu modtager denne Udtalelse, er Aarsagen den, at Upasselighed i den forløbne Uge næsten ganske har hindret mig i at beskæftige mig med Forretninger.

C. Carlsen.

Til

Aarhus Byraads Havneudvalg."

Ingeniør Otterstrøms Erklæring er saalydende:

"Kjøbenhavn, den 28de April 1873.

I Anledning af den hermed tilbagefølgende, med flere Bilag vedføjede, Skrivelse fra Havneudvalget i Aarhus skal jeg tillade mig at ytre, at jeg ikke finder, at der er nogen Grund til at forlade den for den indvendige Indfatning af Molen foreslaaede og approberede Bygningsmaade. Idet Betonklosserne kun naa op til en Højde af 1 Fod under dagligt Vande, medens Muren over Blokkene bestaar af Granit, formurer i Cementmørtel, er der taget behørigt hensyn til den Omstændighed, at Murværket er mest udsat i Vandlinien. Den Mistillid, som Byraadet nærer til Beton som Vandbygningsmateriale, er ugrundet: thi naar der til Betonen anvendes gode Materialer, og Blandingen og Støbningen udføres med Omhu, vil der ikke være nogen Anledning til at frygte for, at Muren skulde blive uholdbar. Om der en kan paavises Tilfælde, hvor Anvendelsen af Beton har faaet et uheldigt Udfald, hidrøre disse dog altid fra, at enten Materialierne, og da navnlig Cementen, have været

mindre gode, eller at Blandingen og Støbningen ikke have været udførte med tilstrækkelig Omhyggelighed.

Da de indkomne Bud paa Opførelsen af den midlertidige Dækningsarm alle ere overordentlig høje, maa det sikkert anses for hensigtsmæssigt, at denne Arm opgives. Derimod kan Arkitekt Hansens Bud, 68,900 Rd., for Opførelsen af den 400 Fod lange Stenmole ikke under de nuværende Priser paa Materialer og Arbejde anses for at være for højt. Til nærmere Belysning heraf skal jeg i Anledning af den som Bilag til Havneudvalgets Skrivelse vedlagte Sammenstilling af de indkomne Bud og Overslagssummen tillade mig at anføre, at jeg i min Erklæring af 9de Februar 1871, overensstemmende med det mit Forslag af 23de April 1870 ledsagende Overslag, har angivet Omkostningerne ved Bygningen af løbende Fod Stenmole til 65,500 Rd. Hertil kommer, at jeg ved Overslagsberegningen er gaaet ud fra den Forudsætning, at Betonen til Blokkene dannedes af 1 Del Cement, 4 Dele Sand og 8 Dele Sand og 6 Dele Skjærver, hvilken forandrede Sammensætning, om den end kan være at anbefale, dog medfører en Merudgift af c. 2000 Rd.

Idet altså Arkitekt Hansens Bud, trods de betydelige forandrede Priser, kommer min Overslagssum temmelig nær, vil det endogsaa være at tilraade, ifald de fornødne Midler kunne skaffes tilveje, at gribe Lejligheden til, som antydet i Havneudvalgets Skrivelse, allerede nu at udføre forlængelsen af den søndre Mole i hele den af mig projekterede Udstrækning. Til en senere Forlængelse af Molen vil der nemlig udfordres en Gjentagelse af de samme forberedende Arbejder til Støbning af Blokkene og en fornyet og Anskaffelse af Maskiner og Redskaber til disses Transport og Anbringelse, saa at der alene af den Grund maa kunne spares Betydeligt ved at udføre det hele Arbejde paa en Gang. Hertil kommer, at dersom man for Øjeblikket vil indskrænke sig til at bygge en 400 Fod lang Mole, maa denne forsynes med et midlertidigt Hoved, der ved en senere Forlængelse igjen maa fjernes.

Ærbødigst

Chr. Otterstrøm.

Til Vandbygningsdirektøren."

Byraadet vedtog at bygge den oprindelige, af Vandbygningsdirektøren og Ministeriet approberede Plan den 400 Fod lange Mole af beton og Granit, saaledes som foreskrevet i

Betingelserne og Specifikationerne.

Efter at nogle Modifikationer i de oprindelige betingelser vare forhandlede og det navnlig var vedtaget, at § 16 affattedes saaledes:

"Fra den Dag, paa hvilken Havneudvalget har overtaget hver enkelt af Molerne, og indtil 12 Maaneder efter samme skal Entreprenøren imidlertid indestaa og være ansvarlig for Soliditeten og Holdbarheden af de af ham udførte Arbejder.

Enhver Mangel, ethvert Bræk og enhver Forskydning, som i den nævnte Tid maatte opstaa ved nogen af Molernes kasse dele, og som hidrører fra mangelfuld Udførelse, skal strax rettes og udbedres, og de paagældende Dele af Molen, om forlanges, ombygges, Alt af Entreprenøren eller for dennes Regning.

I Tilfælde af Meningsforskel om, hvorvidt Entreprenøren i det Hele har opfyldt sine Forpligtelser i Henhold til disse Betingelser, afgjøres Uenigheden ved Voldgift efter § 5" beslattede Byraadet med 10 Stemmer imod 5 at afslutte Kontrakt med Arkitekt Hansen af Randers om Udførelsen af den 400 Fod lange Mole for 68,900 Rd.

